
Dikten kompletterar verkligheten – fiktion och autofiktion kring fertilitet

De flesta element inom den reproduktiva hälsan väcker många känslor, både positiva och negativa. Dessutom tangeras politiska och religiösa synpunkter. När man skriver om fertilitetsrelaterade ämnen ingår dessutom oftast tidsmarkörer, som gör texten ännu mer intressant. Det är alltså inte så märkligt att skönlitteraturen kryllar av texter som på något vis handlar om fertilitet.

Inom skönlitteraturen kring fertilitet känns det rätt att börja med förlossningar. Boken *Att föda ett barn* av Kristina Sandberg är första delen i en trilogi, vars andra del heter *Sörja för de sina* (2012) och vars tredje del *Liv till varje pris* (2014) belönades med Augustpriset för bästa skönlitterära bok. *Att föda ett barn* innehåller en fjorton sidor lång skildring av en förlossning på sjukhus år 1938. Föderskans tankar och känslor skildras, även om boken inte är skriven i jagform. Mycket har förändrats sedan 1938 och det kan vi vara glada för. ”Vi får inte slarva med antiseptiken”, säger barnmorskan skarpt, ger föderskan lavemang, skrubbar henne ren med borste och rakar hennes underliv. Lägg därtill att graviditeten inte var planerad, utan blev till på grund av dålig tillgång till preventivmedel. Två människor gifte sig till följd av graviditeten och inte av kärlek. Författaren berättar i autofiktiv form om sin egen släkt i Örnsköldsvik, om lycka och sorg bland rikliga tidsmarkörer.

Som läsare av norska Marie Auberts bok *Vuxna människor* (2019) känner man skam över jagpersonen, den barnlösa Marthes beteende. Systemens graviditet väcker avund hos Marthe och en sommarstugeidyll förvandlas till en skådeplats för en familjekonflikt. Romanen omfattar bara drygt hundra sidor, men den ger mer än tjockleken låter förstå. Också den här författaren är prisbelönt: den norska författarföreningen tilldelade henne Bjørg Vik-priset 2023 för hennes författarskap.

”Jag bad om förlåtelse för allt jag nånsin gjort och erkände mina misstag, jag bad om fertilitet och styrka att orka. ... Om jag bara fick mitt barn, skulle jag aldrig mer be om nåt.” Så tänker jagpersonen Frida i Ellen

Strömbergs bok *Bli utan*. Boken handlar om unga vuxna, de flesta med kreativa yrken. Frida bollar med ord som *lutealfas* och *follikelfas* medan det övriga i hennes, sambons och vännernas liv pågår parallellt. En del lyckas bli gravida, andra inte och avund uppstår, inte minst mellan systrar, av vilka den ena blir gravid på ett självklart sätt och den andra upplever besvikelse månad efter månad. Historien är trovärdig och språket lättläst utan att vara förenklat.

I antologin *Utan* har finlandssvenska kvinnor skrivit om sin egen barnlöshet eller barnfrihet; termen varierar beroende på om tillståndet är självvalt eller inte. Texterna är inte direkt skönlitterära, men de erbjuder möjlighet till identifikation och många reflektioner. Antologin, som utkom redan 2011, skulle enligt min mening förtjäna fler läsare och större publicitet.

Juha Itkonens bok *Allt ett under* (2020) berättar om hans egen familj, där den tredje graviditeten visade sig vara mindre självklar än de tidigare. Vi får läsa om upplevelser inom den specialiserade sjukvården och berättelsen har ett lyckligt slut. Speciellt början av boken var för mig en väldigt fin läsupplevelse och min dominerande tanke och känsla var: tänk att en man kan skriva så vackert om kärleken till sin fru och sina barn! Alla läkare i boken beskrivs inte i positiva ordalag, men också bra läkare finns med – ganska realistiskt, med andra ord. Boken är skriven ur faderns synvinkel och man känner stor empati med honom, då han upplever sig stå väldigt nära sin fru och sina ofödda barn, men samtidigt förstår att han aldrig kan komma barnen så nära som mamman gör under graviditeten. Att Systemet inte heller behandlar honom som lika viktig som mamman gör inte saken bättre.

Att längtan efter egna barn också finns hos män har uppmärksammats mer under de senaste åren. En del agerar aktivt för att få barn trots avsaknad av potentiella mammor. Kaj Korkea-ahos *Hur man möter en mamma* nominerades för Finlandiapriset 2024. Kaj och hans make Niko börjar vid det här laget vara kändisar och också den

mamma de hittar till sitt barn, Emmi, har blivit smått känd åtminstone i Svenskfinland. Även om man till en början skulle sakna intresse för hur det kan gå till när två män söker en kvinna som vill bli mor till deras barn, blir man uppslukad av berättelsen på grund av Korkea-ahos fantastiska språk, till exempel då han skriver om vad Kaj och hans make Niko söker: "Inte en livskamrat. Inte en projektledare. Varken en bästis eller vän. Inte någon vi finner attraktiv, som har en viss hårfärg eller kroppstyp. Inte i första hand någon med ordnad ekonomi, sunda värderingar, avslappnad humor, humanistisk världsbild, akademisk utbildning eller kulturella intressen. Det måste vara sekundärt om hon äter kött eller fisk eller bönor, om hon är homosexuell, polyamorös, moderat eller feminist, om hon hör till kyrkan, har körkort och har tagit alla sprutor. Vi kan inte ens leta efter något så löst i definitionen som en bra typ. Pålitlig, lojal och ordningsam, visst, men inte i första hand. Utan en mor. Vi letar efter en bra mamma till våra barn. Vi ska inte dela liv med henne, men det ska vårt barn." Den lille Kaius, som småningom föddes efter att mötet med mamman hade skett på riktigt, blir snart två och pappa Kaj berättar ofta om honom i sin podd, som utkommer med ett nytt avsnitt varje vecka.

Längtan efter ett barn kan upplevas som irrationell, men tanken och önskan är svår att bli av med. När en pandemi dessutom påverkar möjligheten för man och hustru att överhuvudtaget träffas, hustrun har ett kreativt yrke som gör det lätt för henne att verbalisera sina tankar och då kvinnan varken är praktiskt lagd eller speciellt "barnkär", blir berättelsen om hur ett barn trots allt blir till extra intressant. Saara Turunens senaste roman *Hyeenan päivät* (2024) beskriver just detta och boken slutar drygt tjugo sidor efter att barnet fötts. Berättelsen och språket är varken idylliska, rosenröda eller gulliga, men absolut inte heller fula. Saara Turunen är utbildad regissör och har satt upp framgångsrika pjäser. Hon har också skrivit fyra romaner, av vilka en har översatts till svenska (*Sidopersonen*, originalets titel *Sivuhenkilö*).

Det kan vara en norm att ge upphov till en storfamilj. Pauliina Rauhala beskriver i sin bok *Taivaslaulu* hur två unga människor möts i studietidens Helsingfors, ingår äktenskap, får fyra barn och sedan kämpar tillsammans för att hitta en fungerande vardag. Vilja och Aleksi kommer båda från laestadianska famil-

jer och ingendera vill bryta med sin bakgrund, men det är inte lätt att orka då en ny graviditet inte är efterlängtat, utan suger musten ur båda. Boken berättar om laestadianismens inverkan på vardagen i dagens Finland på ett sätt som känns lite som en tjuvtitt in i andras verklighet. Boken utsågs till årets kristna bok på finska 2013. Alla som jobbar inom mödravården och träffar kvinnor med laestadiansk tro förstår sina klienter bättre när de läst boken. Författarens bok nummer två, *Synninkantajat*, kandiderade för Finlandiapriset 2018.

Fertilitet borde rimligtvis anknyta till kärlek, men det syns inte i det vetenskapliga temanumrets innehållsförteckning. Via en del av böckerna jag skrivit om kan man förhoppningsvis nå den dimensionen. I synnerhet *Allt ett under* och *Taivaslaulu* genomsyras av kärleken mellan föräldrarna, likaså Korkea-ahos bok. I de berättelser där det föds barn kan man läsa mycket om kärlek till barn, till ett eller flera. Då försöken inte leder till resultat och kärlekslivet blir mekaniskt och underställt menstruationscykelns faser, finns risken att kärleken mellan de potentiella föräldrarna svalnar. I vilket fall som helst tjänar skönlitteraturen ett syfte också inom det här området: man kan läsa för att bättre förstå hur något kan kännas för andra.

Lena Sjöberg

MD, AFAMEE

Klinisk lärare i allmänmedicin och primärvård

Avdelningen för allmänmedicin och primärvård, Clinicum, Helsingfors universitet

Litteratur

Marie Aubert, *Vuxna människor* (originalets titel *Voksne mennesker*, översättning Cilla Naumann), Wahlström & Widstrand 2020.

Juha Itkonen, *Allt ett under*, Förlaget 2020 (originalets titel *Ihmettä kaikki*, översättning Camilla Frostell), Förlaget 2020).

Kaj Korkea-aho, *Hur man möter en mamma*. Förlaget 2024.

Pauliina Rauhala, *Taivaslaulu*. Gummerus 2013.

Kristina Sandberg, *Att föda ett barn*. Norstedts 2010.

Mikaela Sonck (red.), *Utan – om barnlöshet och barnfrihet*. Schildts & Söderströms 2011.

Ellen Strömberg, *Bli utan*. Schildts & Söderströms 2023.

Saara Turunen, *Hyeenan päivät*. Tammi 2024.